

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

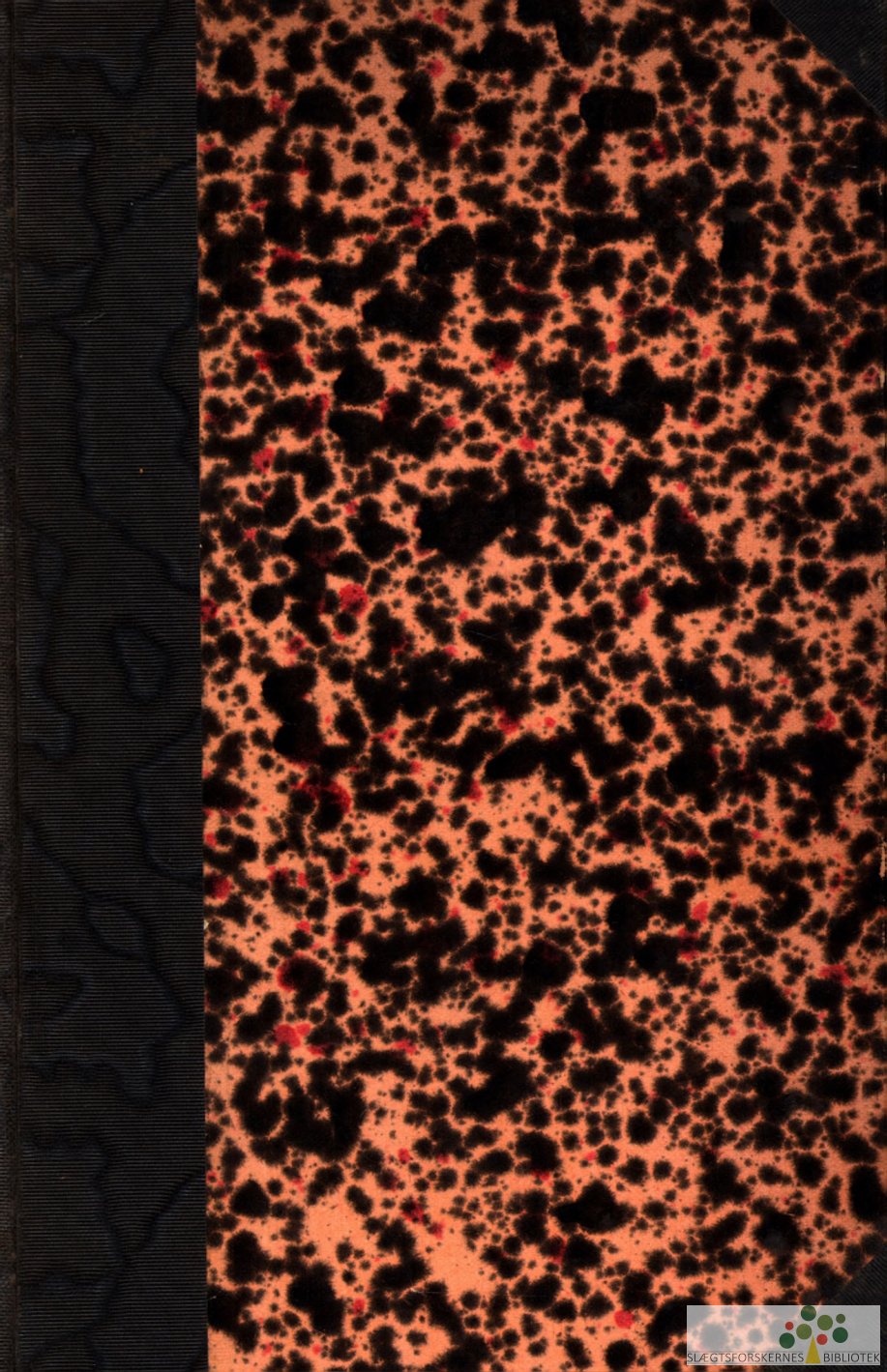
Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Kristian Appel:

Pastor Joh. Clausens Dom

over

Ryslinge Valgmenighed

og

Pastor Vilh. Birkedal.

Pastor Joh. Clausens Dom

over

Ryslinge Valgmenighed

og

Pastor Vilh. Birkedal,

belyst af

Kristian Appel.

Kjøbenhavn.

Karl Schönbergs Forlag.

1891.

Nærværende lille Skrift er forfattet i Paaskeferiedagene. Brist paa Tid og Lejlighed har bevirket, at det ikke er fremkommet tidligere. Den polemiske Karakter er umiskjendelig, medens det dog ved Siden heraf formentlig maatte have bevaret et Indhold, der vil kunne have nogen Værdi udover Øjeblikkets mer eller mindre betydende Tvistigheder.

Landboskolen ved Kongens Lyngby,
3^{die} Paaskedag 1891.

Forfatteren.

Langt fra kunde det falde mig ind at ville optræde bedømmende eller tilrettevisende overfor Pastor Clausen, forsaavidt han i sin Bog søger at værgе sin Person ved at berigtige Fejltagelser, som Birkedal i „Personlige Oplevelser“ muligvis maatte have gjort sig skyldig i ved Omtalen af ham og Forholdet mellem de to Præster i Ryslinge. Dog kan jeg ikke undlade at bemærke, at hvad der end kan være at indvende imod, at Birkedal i sine „Oplevelser“ har medtaget Billeder og Karaktertræk af endnu levende Personligheder, hvilket Clausen jo absolut dadler, saa fører det dog ubetinget det Gode med sig, at vedkommende paa den Maade gives Lejlighed til at rette, hvad der maatte være tegnet fejl. Pastor Clausen burde derfor, synes mig, hellere have takket Birkedal for hans Bog, trods dens formentlige Mangler, end have lastet ham for dens Fremkomst; thi hvilken gunstig Lejlighed er der ikke herved givet ham til uden Anstød, ja maaske endogsaa under en for ham særdeles gunstig Synsvinkel, at sætte sin Person i et rettere Lys og navnlig ved Fremsættelse af Motiver at yde Bidrag til en bedre Forstaaelse af hans Optræden ved mange Lejligheder baade i Ryslinge og andre Steder, baade under de daværende Forhold og senere.

Men Pastor Clausen er gaaet langt ud over Selvsforsvarets Grænser. Han har ikke indskrænket sig til at give en alvorlig Paavisning af de Stykker, hvori Birkedal maatte have taget fejl, men han har i al Almindelighed frakjendt Birkedal Evne til at skrive Biografier, og jeg kan ikke se rettere, end at han tillige har optaget til Diskussion

hele det lille kirkehistoriske Optrin, der fandt Sted 1865—66, da Valgmenigheden i Ryslinge under Birkedals Ledelse dannede sig. Han har langtfra været varsom, men med stor Uforbeholdenhed udtalt sine Domme baade over Birkedals og Menighedens Færd ved denne Lejlighed. Med megen Tillidsfuldhed synes han at have siddet paa Dommersædet og inddraget under sin Betragtning ikke alene Menigheden i dens Dannelsesperiode; men ogsaa dens senere Færd. Ja han har endogsaa, om end kun mere glimtvis, ladet sin Oplysningsfakkell kaste Skjær ud over hele Valgmenighedsbevægelsen og den kirkelige Retning, som har baaret denne Bevægelse frem. Man vil vistnok gjerne give ham Ret i, at „det er vanskeligt, staaende midt i Tidens Rørelser, i de ikke afgjærede og fra flere Sider ikke opklarede historiske Forhold at dømme en Person“ (vel ogsaa en Sag?) „retfærdigt og uhildet; man vil give Historien Tid til at træde retledende til“. Men naar man undtager 1ste Side af hans Bog, synes det, at den Sætning, han her har anvendt imod Birkedal, med lige saa stor Ret vil kunne vendes mod ham selv. „Mig synes, at han selv ikke er ganske fri for samme Fejl“.

Iøvrigt vedkjender Pastor Clausen sig jo den dobbelte Hensigt, han har haft med sin Bog, baade at ville føre et efter hans Mening fornødent Selvforsvar og tillige at ville yde Bidrag til Belysning af Valgmenighedens Dannelselse og Færd. Alt, hvad der i hans Bog er skreven med det sidste Formaal for Øje, maa det selvfølgelig for Trediemand være berettiget at betragte som aaben Forhandlingsmark, hvorpaa man har Lov til at bevæge sig uden at udsætte sig for grundet Anke fra nogen af Siderne om nærgaaende Indblanding i personlige Forhold eller i Opgjørelsen af personlige Meningsuligheder.

Og naar nu jeg agter at gjøre Brug af denne Ret, kan jeg ikke gjøre det uden først at tilkjendegive min Samstemning med Pastor Clausen, naar han betegner Tiden i Ryslinge 1866 og følgende Aar som en „aandelig stærkt bevæget, men ogsaa saare frugtbar Tid“. Jeg har

god og glædelig Forstaaelse af, at han kan se tilbage paa den Tid med Tak til Gud og med mange rige Minder; thi, trods alle Rivninger og Meningsforskjelligheder om baade det ene og det andet, var det kjendeligt, at Kristenlivet i sin Helhed voksede, mange Sjæle bleve kaldede, mange Hjærter bleve trøstede, og mange Stemmer bleve løftede til Guds Naades Pris, og det ikke mindst ved Hjælp af den Forkyndelse, som i Ryslinge Kirke af Pastor Clausen blev baaren frem. Ja, jeg kjender mange paa Ryslinge-Egnen, som endnu den Dag idag ere Clausen taknemmelige for det, han har været for dem og deres Hus som Sjælesørger, som hjælpende Ven og trofast Præst. Med den rige Lejlighed, jeg i min Stilling havde til at komme i Berøring og Vekselvirkning med Befolkningen, maatte jeg have været blind for aandeligt Liv, om jeg ikke utallige Gange maatte have erkjendt, at her forelaa glædelige Følger af Pastor Clausens Virksomhed. Ja, naar jeg i dette Øjeblik lader Tanken gaa tilbage til hine Tider og Steder, er der Snese af Smaaminder, der fremtræde som bekræftende Vidner i denne Henseende. Et lille Moment blandt de mange kan jeg ikke nægte mig selv den Tilfredsstillelse at anføre. Ubedydeligt kan det synes at være, men uforglemmeligt er det for mig og betegnende for, hvorledes kristelig Forkyndelse den Gang slog igjennem blandt Befolkningen. Jeg gik paa Vejen en Søndag Eftermiddag. Skovene stode grønne, Markerne vare friske, Kørne græssede, og Pigerne vare til Malkning. Alt var præget af den Ynde, som en ødansk Natur kan frembyde. Intet Under, at Stemningsfuldheden i Naturen maatte give sig Udtryk paa Menneskelæber. De malkende Bønderpiger maatte synge under deres Arbejde. Men det var ikke verdslige Sange, de sang. Det var gudelige Sange, smukke og vellydende Salmer, og Klagen bar Vidne om, at de bleve sungne af et fromt og godt Hjærte. Med Tak til Gud, men ogsaa med Tak til Pastor Clausen gjorde jeg denne Iagttagelse; thi med Glæde over denne lille Plantings Frem-

vækst paa Kristenlivets Ager kunde jeg ikke have Grund til anden Antagelse, end at her forelaa en Frugt af Clausens levende Kristendomsforkyndelse. En Bøn har jeg derfor til Pastor Clausen, og det er, at naar jeg nu i nærværende Afhandling optræder kritiserende og bedømmende overfor ham, han da vil være overtydet om, at jeg desuagtet baade erkjender og føler det kristelige Broderskabsforhold, som vi paa Fællestroens Grund staa i til hinanden, og at det vilde være meget imod min Villie, om jeg skulde komme til at tale eller handle imod den Kjærlighed, som jeg i saa Henseende er skyldig.

Naar man med Opmærksomhed har læst Clausens Bog igjennem og efter Evne søgt at gjøre sig Rede for den i Bogen fremstillede Anskuelse, særlig af Birkedals Person, Stilling og Betydning, af Valgmenighedens Dannelse og Færd, af Valgmenighedsbevægelsen i det hele taget og dens Betydning i den danske Folkekirke, griber man sig uvilkaarlig i det Udbrud: Hvilken Mangel paa Forstaaelse! Tænke vi os en fremmed, der søgte Oplysning om danske Personer og Forhold og ikke havde andet Materiale ved Haanden end Clausens Bog, maatte han vistnok komme til den Anskuelse, at Birkedal vel har været af et varmt Følelsesliv, men dog uden dybere Alvor, vel har været baaren af et ideelt Tankeliv, men uden egentlig Bevidsthedsgrundvold, vel har været en „Ordets Mand“, men rodløs i Menneskelivet og derfor væsentligst ufrugtbar, undtagen maaske i Retning af Udskejelser, hans Liv uden større Betydning og endende i Skuffelser. Men, maa vi vel spørge, hvilken Modsætning staar dette ikke i til Virkeligheden? Og hvilken letsejlende Betragtning hviler ikke denne Karakteristik paa! At Birkedal af Gud og Naturen har haft Kald til at være en Ordfører i sit Folk, tør vel ingen alvorlig Mand benægte. Pastor Clausen synes at mene, at han kun daarlig har røgtet dette Kald. „Virkeligheden kom til at staa i den grelleste Modsætning til hans profeterende, store, stærke og dristige Ord“. Skulde vi ikke være enige om,

at mindst de to første af hine fire Tillægsord ere ukorrekte. Cl. skal formentlig have ondt ved at bevise deres Berettigelse, men de ere maaske ogsaa brugte mere i figurlig end i bogstavelig Betydning, og naar vi maa erstatte dem med f. Eks. „varslende og løftende“, kunne vi, Gud ske Lov, betragte dem som sande. Birkedal har talt dristige Ord til Folket, men har han dristet paa andet end det, der for det skrøbelige Menneske har gyldig Værdi, nemlig Troen paa den almægtige Gud og Sandhedens Sejr i folkelig Forstand, og paa den kristne Fællestro i kirkelig Forstand? Birkedal har været dristig, men han har ikke „holdt Kjød for sin Arm“. Han har talt stærke Ord. Skulde det ikke være en Dyd ved Ordet, at det er stærkt? Hans Ord har i mange Tilfælde været stærkt til at trøste de forsagte, til at opmande de sammensunkne, og det har laant sin Styrke, ikke af vilkaarlige Drømme, men af det levende Haab om Aandens virkelige Overmagt og det godes endelige Sejr, som hver Stridsmand i Folk og Kirke alle Dage har erkjendt for den uerstattelige Kraftfornyer, der aldrig maa savnes, hvor Sejr skal vindes. Birkedal har talt store o: løftende Ord. Ja visselig har det ikke været Smaaord, han har talt i sine beaandede Timer. De have været store i den Forstand, at de have haft Evne til fra det smaalige at løfte op mod det i Sandhed store, fra det lave op imod det høje, fra en Kjødets og Bundethedens Verden, op imod en Aandens og Frigjørelsens Verden, fra Menneskenes i mange Maader sneversynede og sneverhøjtede Livsbetragtninger op imod Guds uendelige Kjærlighed. At Birkedals Ord paa en særegen Maade have været profeterende, et Udtryk, som Cl. gjentagende Gange benytter, men, som det synes, nærmest i nedsættende eller forringende Betydning, turde vi protestere imod og spørge: Hvornaar har Birkedal givet sig af med at profetere enten i folkelig eller kristelig Forstand? Han har mangen Gang talt Varselsord. Han har i rige Billeder afmalet „den straalende Top, hvorfra vi er' sjunken og atter skal op“. Men

han har aldrig spaaet de sovende Sejr eller de drømmende Lykke. Med andre Ord: Han har aldrig stillet Menneskets Ansvar i Skygge.

Pastor Clausen gjør sig den Ulejlighed at anføre en af Birkedals Udtalelser som Eksempel paa noget ret uholdbart, noget ret „dristigt“. Han siger saaledes: „Af saadanne (profeterende, store, stærke og dristige Ord) har intet vel været dristigere end dette, at Vorherre ikke kunde undvære Danmark. Om han (Birkedal) er Ophavsmanden til dette Ord, veed jeg ikke, men vist er det, at han har brugt det mange Gange“. Jo, Birkedals Venner kunne attestere, at han har brugt dette Ord, om ikke mange Gange, saa dog tidt nok til, at det har gjort sig offentlig bemærket. Og Birkedal har ydermere vedkjendt sig at være dets Ophavsmand. At Cl. har seet dette Ord fra Vrangside, er udenfor al Tvivl, og saavidt man kan skjønne, har det for ham endog slet ikke nogen Retside, men er vrangt helt igjennem. Imidlertid er det saa heldigt, at netop dette Ord er draget frem i de nyeste Tider, endogsaa i det sidste Aar, og fra en Side, som Pastor Clausen maaske ikke helt vil underkjennde. Vi henvise ham til Professor Kleins „Nutidsspørgsmaal“, hvor Birkedals gamle Udtalelse paany er draget frem og i god Overensstemmelse med sit oprindelige Indhold benyttet som Udgangspunkt for en Artikel om Nationaliteternes Betydning. Men vilde det være formeget forlangt, om man vilde bede Cl. gjøre sig den Ulejlighed at gennemlæse Birkedals egen Redegjørelse for dette Ord? Den findes i „For Ide og Virkelighed“, 1872, 2^{det} Bind. Forhaabentlig vil selv Cl. da erkjende, at Udtalelsen ikke alene meget godt kan lade sig forsvare, men at den endog rummer i sig et Indhold, som det nok er værd at agte. Maatte det være mig tilladt at gjøre en Anførsel af Birkedals egen Redegjørelse for dette Ord: „... Jeg siger det med fuld Forvisning til enhver Sjæl, som jeg tidt har sagt det til Sjælene i min lille Kreds her: Herren har dig behov — der er en Spire i dig, som Han,

menneskelig talt, længes efter at se udfoldet til Blad, Blomst og Frugt, for at den kan komme ind i Kjærlighedskransen, Han vil sno om sin Tinding; — og saa længe denne Spire er tilstede, kan Han ikke undvære dig. Hvad der hører dig alene til, har han ikke behov, men hvad der hører ham til i dig, det har han behov, det vil han ikke se spildt. Du kan knuse denne Spire til sidste Rest — ja, da er det forbi, men indtil da trænger Han til Dig i sin Kjærlighed. — Og jeg siger med fuld Fortrøstning til det danske Folk uden nogen Fornærmelse mod andre Folk: Vorherre har dig behov, fordi du har en Sjæl, som er Gud dyrebar, fordi der er en lille Livskraft i dig, som Han har givet og ikke kan undvære i sin store Verdensplan. Han kan og vil ikke lade en Folkesjæl, der har Spirer til en Fremtid, knuses og kvæles af Voldsmagten. Ja, du kan fornægte dit Grundvæsen og forraade Aand i den Grad, at den sidste Gnist slukkes og kun Dødsmagten bliver tilbage; — da er det forbi, da er du mærket til Undergang som mange andre Folk. Men endnu er det ej skeet, og derfor kan Vorherre ikke tillade, at din Sjæl dræbes; thi han har dig behov i sin Kjærlighed“

Skulde slige Ord kaldes Sirenesange for Folket? Nej snarere ville vi sige: Birkedal har sejlet dybere, end Cl. har kunnet lodde.

Naar Pastor Clausen dernæst tager fat paa Bedømmelsen af Birkedal som Medlem af Rigsraadets Folkething og navnlig hans forskjellige Taler i Anledning af Fredslutningen, saa er hans Dom straks færdig og lydende paa „fuldstændig kassabel“. Heldigt er det, at denne Dom ikke er nogen Højesteretsdom. Det er kun Clausens private Mening, og, det haabe vi, modtagelig for Ændring, naar vi appellere den til hans fornyede Overvejelse. Jeg kan ikke læse rettere, end at det er Clausens Mening: Birkedal skulde ikke have talt, som han gjorde; thi det kunde ikke nytte. Men da paatrænger sig rigtignok det Spørgsmaal: Skal den, som er kaldet til at tale, enten

tie stille eller lade sin Tales Retning bestemme af Hensyn til, om der i Øjeblikket er større eller mindre Grad af Sandsynlighed for, at hans Ord kunne trænge igjennem? Jeg antager, at Clausen vil sige: nej, paa ingen Maade. Og jeg tør vistnok forudsætte, at Clausen mangen en Gang baade som folkelig og kristelig Ordfører har seet sig stillet i den Omstændighed, at der kun var ringe Sandsynlighed for, at hans Ord vilde trænge igjennem, men han har talt alligevel; thi Aanden har drevet ham, Hjærtet har brændt i hans Bryst, og han har følt et Ansvar overfor det Vidnesbyrd, han var kaldet til at aflægge. Men turde maaske ikke netop Birkedals Stilling have været saaledes den Gang? Og dersom den har været saaledes, mener jeg, at Dannemænd bør yde ham Anerkjendelse og Tak istedetfor Skuldertræk og Mishag. Lad os imidlertid se lidt nærmere paa denne Sag. Cl. siger: „Hvor kunde der tænkes at være Kræfter, som kunde kaldes frem til fortsat Kamp? den senere Historie har kun altfor tydelig vist, at en saadan Kraft ikke fandtes“. Hertil maa rigtignok allerførst bemærkes, at ingen strængt taget kan have nogen begrundet Mening herom; thi vi erindre jo, at Freden blev sluttet, uden at en saadan yderste Kraftanstrængelse blev paa kaldt. Visselig var der den Gang Forsagthed nok. Grundene hertil driste vi os ikke til at paaapege, men alene den Omstændighed, at vi stod over for tvende Stormagters veludrustede og energisk anførte Krigshære, er jo Grund nok. Dog vare alle Tegn ikke paa Haabløshedens Side. Vel siger Cl., at Birkedal i Rigsraadet stod ene med sin Antagelse om Mulighed af Krigens Fortsættelse, men dette kan dog ikke tages i bogstavelig Forstand; thi saavidt vi huske, var det Parti, der stod sammen med ham, omtrent lige saa talrigt som det Parti, Clausen i den nuværende Rigsdags Folkething vel nærmest vil kalde sit. Cl. vil ogsaa erindre, at General Steinmann udstedte en Proklamation til Hæren, da han paa Fyen overtog Overkommandoen. Denne Proklamation

lød ikke haabløs med Hensyn til Fyns Forsvar. Og naar Cl. anfører, at Historien i Tiden siden Fredsslutningen skulde bestyrke hans mørke Syn paa Sagen, saa turde heller ikke dette ubetinget være Tilfældet; thi trods al Partistrid og trods en ikke ringe Grad af Forsvarsnihilisme, er det soleklart, at der i Folket gennemgaaende har været og endnu bliver gjort store Anstrængelser og Opofrelser i Retning af at „udvikle Evnen og styrke Villien til i Farens Stund at forsvare Fædrelandet“, som det kort og fyndigt hedder i Skytteforeningernes Program. Og Pastor Clausen staar jo selv midt i Forsvarssagen. Et af de Argumenter, man anfører for Kjøbenhavns Befæstning er dette, at saalænge Kjøbenhavn ikke er taget, behøve vi ikke at købe Fred for enhver Pris. Lad os have den Ulejlighed at undersøge, hvorledes Birkedal i Rigsraadets Folkething 1864 begrundede sit Standpunkt. Han siger: „Vi have efter Krigsministerens eget Opgivende en Hær paa 38—40,000 Mand at stille i Marken, vi have en Flaade, som er ubesejret, vi have de danske Øer i Behold, uden at disse ere oversvømmede af Fjenden; men en Fred, som afstod Sønderjylland, kunde efter min dybeste Følelse kun sluttes, naar vi ikke mere havde nogen Hær og Flaade, naar vore Øer vare oversvømmede af Fjenden, og han stod i Kjøbenhavn“. Mon Birkedal nu, med dette Argument paa Haanden og staaende Ansigt til Ansigt med en af Forsvarssagens Hovedtalsmænd (Clausen) skulde behøve at slaa Øjnene ned? Dommen herom overlade vi trøstigt til Læseren. Og naar derfor Clausen gjentagende og uden Argumenter giver Birkedal Attest for luftig Idealisme, Blindhed for virkelige Forhold o. s. v., da mener jeg mig berettiget til at sende ham hans Attest tilbage med beskeden Anmodning om at putte den i Lommen eller i Kakkelovnen; den vil sikkerlig ikke trods sine Pretensioner i saa Henseende, faa Betydning som historisk Aktstykke.

Clausens Bog giver Anledning til at kaste Blikket tilbage paa Ryslinge Valgmenigheds Fremkomst, men vil

man i Bogen søge Oplysning om den dybere Grund her- til, om de Forudsætninger, der vare tilstede herfor, ellér om den Udviklingslov, ifølge hvilken Valgmenigheden kom frem, da vil man lede forgjæves. Slige Spørgsmaal slipper Forfatteren let over, men til Gjengjæld fremhæver han den ydre Anledning. For ham synes Birkedals Afskedigelse som Sognepræst i Ryslinge at være Anledningen, og politisk Misfornøjelse Aarsagen. At den inderste, bevægende Kraft var af kirkelig Art, har han ikke rentud villet benægte, men synes i høj Grad at betvivle. Han paastaar, at meget Urent, Ukirkeligt blandede sig ind i den hele Bevægelse: „Uvillie mod „det reaktionære Ministerium“; Frihedskrav, som satte Hensynet til Kongen og hans Regjering, folkekirkelig Orden o. s. v. til Side; „højkrøstet Demonstration““. Se, disse Anklager fremfører han og søger at give dem mere Troværdighed ved at tilføje: det er visselig Sandhed. Desuagtet maa disse Anklager tilbagevises, idet mindste til vi se dem nogenlunde beviste, hvilket Clausen end ikke har forsøgt.

Mon det kan undre, at der hos Birkedal, som var Gjenstand for Afskedigelsen, eller hos den Menighed, som hængte ved ham, kunde ytre sig „Uvillie mod „det reaktionære Ministerium““ (Ministeriet Bluhme, som indstillede Birkedal til Afskedigelse), og behøver denne Uvillie just at stemples som noget „Urent“. Kunde man ikke ligesaa godt kalde den „ædel Harme“? Rigtignok betragter Clausen det som en selvfølgelig Sag, at Birkedal blev meddelt Afsked, men der kan ytres vægtig Tvivl herom; thi vel var Birkedal i Opposition til den daværende Regering og hans Tale var holdt for at støtte et Mistillidsvotum den, men han talte som valgt Folkerepræsentant og om en i Thinget foreliggende Sag. Tillige var det hver Mand vitterlig, at han var besjælet af ubetinget, ja brændende Troskab imod Konge og Fædreland. Selv i høje Kredse ville vi derfor træffe Vidnesbyrd om en modsat Anskuelse. I Audiensværelset, hvor jeg som Medlem af en Deputation stod

overfor den følgende Kultusminister, ytrede denne udtrykkelig, at om han havde været Kultusminister, havde han ikke indstillet Birkedal til Afskedigelse.

Anklagen for, at Birkedal og hans Menighed opstillede Frihedskrav, der satte Hensynet til Kongen og hans Regering til Side, vil forhaabentlig falde til Jorden, saasnart der erindres om de gjentagne Deputationer, Ansøgninger o. s. v., der fra Præst og Menighed bleve indsendte. Og man kommer vistnok Sandheden meget nærmere, naar man siger, at netop den Omstændighed, at disse Hensyn ikke bleve satte til Side, væsentlig bidrog til, at der saa kort Tid efter blev opnaaet en saadan Forstaaelse mellem Regeringen og Menigheden, at førstnævnte satte sig i Spidsen for Gjennemførelsen af Valgmenighedsloven.

I lige Maade ville vi finde, at Paastanden om, at Menigheden ignorerede den folkekirkelige Orden, er fuldkommen uholdbar. Dersom denne Paastand havde været fremført af Provst, Biskop eller Kultusministerium, vilde den have haft større Betydning end nu, da den fremføres af den tidligere Sognepræst i Ryslinge. Og da selv han ikke fremfører et eneste bestemt Punkt, hvori sligt skulde være skeet, maa vi vel sige, at Menigheden i saa Henseende bør være sagesløs. Her skal Lejligheden dog benyttes til at gjøre opmærksom paa netop det modsatte; thi ikke blot i Tiden efter, at den lovlige Anerkjendelse blev Menigheden til Del, men ogsaa før den Tid, i Mellemtiden, hvor Stillingen paa flere Maader var uklar og forbundet med Vanskeligheder, og da der gjentagne Gange var Anledning til mundtlig og skriftlig Forhandling med Provst og Biskop, har der aldrig været nogen Kurre paa Traaden i Anledning af den folkekirkelige Orden, tværtimod, ligesom Menigheden og dens Præst bestræbte sig for at iagttage denne Orden, saaledes blev der ogsaa fra den kirkelige Øvrigheds Side udvist al den Imødekommenhed, som Forholdene kunde tillade.

Angaaende „højrestet Demonstration“ beder jeg Clausen være af den Venlighed, næste Gang han tager

Pennen, at oplyse om, hvilke bestemte Tilfælde han sigter til. Han har intet saadant paavist og kan derfor heller ikke vente, at nogen vil tillægge denne Beskyldning Værdi.

Pastor Clausen er af den Anskuelse, at Valgmenighedsdannelse indenfor Folkekirken er uheldig. Han vil foretrække Frimenighedsdannelse udenfor den. Ja det kan der tvistes om. Her vil jeg blot sige, at det for mig synes, som om de Præster og Lægfolk, der ere af modsat Mening og have oprettet Valgmenigheder, netop derved have bevist, at deres Ømhed overfor Folkekirken er større end deres, der følge Clausens Raad: „Naar man føler Trykket af Forholdene i Folkekirken, saa kan man træde ud“. Jeg fristes til at sige, at dette er et meget ukjærligt Raad. Og tilmed er det kun anvendeligt under de Omstændigheder, at det Tryk, man søger afhjulpet, er begrundet i væsentlige Uoverensstemmelser med Folkekirkens Tro, Lære, Organisation eller gudstjenstlige Forskrifter. Pastor Birkedal og hans Menighed befandt sig 1865—66 ikke i nogen saadan Uoverensstemmelse. For dem vilde det derfor netop have været en Usandhed at skille sig ud. Birkedal havde dengang været Præst i Ryslinge i 16 à 17 Aar. Hans Gjerning havde i Henseende til kristelig Vækkelse og Liv været overordentlig frugtbar. Hans gribende og inderlige Forkyndelse havde samlet om ham en tætsluttet og talrig Menighedskreds, bestaaende dels af Sognebeboere og dels af Sognebaandslødere. Præst og Menighed vare knyttede mer end almindelig nær til hinanden med Aandens og Hjærtets Baand. Da derfor hans Afskedigelse som Sognepræst fandt Sted, opstod der to alvorlige Vanskeligheder: for det første, at en nidkjær Præst, ordineret i Folkekirken, ikke paa noget Punkt i kirkelig Uoverensstemmelse med den, og uden at være tiltalt eller dømt for nogen kirkelig eller borgerlig Brøde, samtidig med sin Afskedigelse som Sognepræst og verdslig Embedsmand, vilde blive sat ud af al præstelig Virksomhed, og for det andet,

at en talrig Menighed vilde blive berøvet en elsket Sjælesørger.

Ikke kunde det falde Birkedal og hans Menighed ind at bestride Afskedigelsens Lovmedholdelighed, og aldrig har jeg fra den Side hørt bestride, at den Lovparagraf, der hjemler Kongen Ret til at afskedige en Embedsmand uden Lov og Dom, ikke i ligesaa høj Grad eller med ligesaa god Ret kan finde Anvendelse overfor Præster som overfor andre Embedsmænd, men det, der blev paa-
 staaet, var, at her aabenbarede der sig en Mangel i Lovgivningen, idet der ikke fandtes Lovhjemmel for, at en Præst, hvis Liv og Lære, set fra Kirkens Stade, var ulastelig, ja endogsaa mønsterværdig, dog kunde bevare Berettigelse til at udføre fuld Præstetjeneste i sin virkelige, kirkelige Menighed, naar han ikke længer havde verdslig Bestalling som Sognepræst. Erkjendelsen heraf banede sig ogsaa Vej efter forholdsvis kort Tids Forløb. Og alle levende Kristne, som elske den danske Folkekirke og haabe paa Velsignelse af fortsat Forbindelse mellem Stat og Kirke, til Held for begge, bør være de høje Lovgivningsmagter (specielt det Frijs'ske Ministerium) taknemmelige, fordi den Ring af præstelig Sneverhjørtethed og menigmandig Fordomsfuldhed, som under Form af tusindtallige Adresseunderskrifter stillede sig i Vejen for den kirkepolitiske Lovgivnings højstfornødne Udvikling, lykkelig blev gjenembrudt ved Valgmenighedslovens Givelse.

Naar Clausen anfører den Grund imod Dannelsen af Valgmenigheder, at sligt ikke finder Sted i andre lutherske Folkekirker, da maa hertil svares: dette beviser jo kun, at Præster og Menigheder her mer end andre Steder føle sig knyttede til den folkekirkelige Organisation, og at den øverste Kirkemyndighed her mer end andre Steder udviser Omhu for Hævdelsen af det, især i religiøse Forhold, saa dyrebare personlige Frihedsprincip. Og naar han siger, at Valgmenighedernes Stilling stedse vil være skjæv og uklar, saa kan det maaske nok siges, at der, ikke

saameget fra den kirkelige Øvrigheds og Valgmenighedspræsternes, men snarere fra Lægfolks og Sognepræsters Side har været Vanskeligheder tilstede med at klare sig dette Forhold. Disse ville dog forhaabentlig nu snart være at betragte som overvundne. Og naar Clausen siger: „De (Valgmenighederne) staa under hele den folkekirkelige Ordning og Lovgivning“, saa klarer Forholdet sig jo selv; thi saalænge de efterleve denne Ordning og Lovgivning, bevare de deres Stilling som anerkjendte Menigheder, i modsat Tilfælde tages Anerkjendelsen fra dem, og de betragtes da som staaende udenfor Folkekirken.

At Valgmenighederne have gjort sig bemærkede ved livlig Deltagelse i den aarelange storpolitiske Konflikt, kan man med Clausen beklage, navnlig fordi der paa den Maade er spildt Livskraft, som havde været en bedre Sag værdig, og fordi den kristelige Opmærksomhed derved mer end ønskelig er bleven afledet fra det evige mod det timelige, men man kan ikke med ham finde det rent ud forkasteligt; thi Grunden til den livlige Deltagelse er unægtelig den et folkelig opvakt Samfund iboende patriotiske Livskraft, der ikke tillader at sidde stille, naar betydningsfulde og for Fædrelandet indgribende Spørgsmaal ere til Forhandling, hvilket ubetinget er en borgerlig Dyd. Man vil sandsynligvis dertor ogsaa faa at se, at det er fra den Side, den virksomste Bistand kan ventes, naar de Dage komme, da man skal arbejde sig ud mod lysere borgerlige Tilstande.

At Valgmenighederne fremfor andre religiøse Kredse skulde være faldne for den Fristelse, der desværre for Smaakredse af enhver Art ligger meget nær og bestaar i Tilbøjelighed til at betragte sin egen Kreds som mere aandelig, mere frigjort og bedre end andre Kredse, maa, forsaavidt det tages i al Almindelighed, benægtes. Jeg tvivler ikke om, at Valgmenighederne kunne have forsyndet sig i saa Henseende, men jeg er til Gjengjæld sikker paa, at de overfor Gud ville erkjende og angre den Fejl, naar de

blive gjorte opmærksomme paa den. Hvad jeg derimod tvivler om, er, at de, naar Pastor Clausen i sin Bog ligesom skrifter dem paa offentlig Gade, ville tage dette for gode Vare. De ville sikkerlig vise hans Skriftetale tilbage som ikke passende til Tid og Sted.

For mig og mange Kristne i Danmark staar det, der kirkelig talt skete 1865—66, som et glædeligt Gjennembrud, og i Valgmenighedsloven se vi Kronen paa Værket af en hel foregaaende Menneskealders Bestræbelser efter Gjennemførelse af en i Kristendommens Aand begrundet, vel frisindet, men dog af de historiske Forhold begrændset Udvikling af den kirkepolitiske Lovgivning. At Clausen og mange med ham se anderledes paa Sagen, skal jeg ikke miskjende, men kan kun beklage. Og jeg vil naturligvis ikke fortie, at Livet er mere end Loven. Det vilde kun lidt nytte, om man kunde paavise Lovgivningens Fortrinlighed, dersom Livet ikke i nogen Maade svarede dertil. Der er Risiko ved at leve. Man kan forsynde sig baade i Handling og i Tanke. Vi maa derfor ikke vente, at vi her i Danmark skulle slippe fri for Brydninger, Kampe, Fejltagelser, ogsaa paa Kirkelivets Omraade, men jeg mener, at vi paa Kristenlivets Vegne maa prise os lykkelige, at vi leve under en kirkepolitisk Lovgivning, der med sin Troesfrihed, Bekjendelsesfrihed, og indenfor Folkekirken sin Sognebaandsløsning og sine Valgmenigheder, paa den ene Side giver Livet fornøden Frihed til at røre sig og Tankerne Lov til at ytre sig, men paa den anden Side med Bibeholdelsen af Forbindelsen mellem Stat og Kirke og den lutherske Kirkeforfatning i sine Grundtræk har begrændset sig saaledes, at den ældgamle, men aldrig afbrudte Kristi Kirkes Historie med Herrens Hjælp vil kunne fortsættes hos os uden Afbrydelse af den historiske Udviklings Traad.

Da Pastor Clausen kom til Ryslinge, havde jeg allerede været der i nogle Aar og var kjendt med de derværende Forhold. Fra mit 20de Aar havde jeg virket der i Sognet, først som Hjælpelærer i Communeskolen, senere som Forstander for og Lærer ved den derværende (private) Friskole. Jeg var Husejer i Sognet og følte mig hjemme der, blev ogsaa paa forskjellig Maade vist Tillid af de øvrige Sognebeboere. Jeg var fra Seminariet dybt greben af Pastor Svendsens Kristendomsforkyndelse og blev som Følge heraf i ikke ringere Grad tiltalt af Pastor Birkedal. Seet fra Sognebeboerens Stade maatte det gjøre mig ondt, om den Rystelse, som Birkedals Afskedigelse medførte, skulde bevirke større Splidagtighed i Sognet end højst fornødent, men seet fra det kristelige Menighedslivs Standpunkt maatte jeg dele Menighedens almindelige Opfattelse, at Præstens og Menighedens kirkelige Forbindelse er af en saadan Natur, at den ikke af den verdslige Øvrighed bør kunne løses ved et Bud, grundet paa andre og rent verdslige Forhold, saavidt som det er sandt, at hvad Gud har sammenføjet, skal Mennesker ikke adskille, forudsat at ikke fri Villie fra en af Siderne eller domfældt Brøde gjør Samværet umuligt. Jeg forblev altsaa i Birkedals Menighed og blev dens Kirkesanger. Naar nu Pastor Clausen i sin Bog har et Afsnit, hvori han særlig omtaler Ryslinge Valgmenighed og hans Forhold til den i de første Aar, føler jeg det som en Pligt at følge ham igjennem dette Afsnit, men tillige berigtige, hvad der i hans Fremstilling maatte findes fejlagtig. Sjælden volder en, at to trættes. Det spændte Forhold, der gennem nogle faa Aar fandt Sted mellem Pastor Clausen som Sognepræst i Ryslinge paa den ene Side og Valgmenigheden paa den anden, skal det være langt fra mig ubetinget at lægge den ene af Parterne til Last. Jeg skal om muligt holde mig til det væsentligste og lade Resten ligge.

Til bedre Forstaaelse af Situationen ser jeg mig nødsaget til at begynde med et Supplement til Clausens

Beretning. Det har muligvis ikke den Betydning for ham, som det har for mig. Pastor Clausen holdt sin Tiltrædelsesprædiken i Ryslinge 1ste Søndag i Fasten 1866. Jeg mindes, at den formedelst det levende kristelige Vidnesbyrd, som den indeholdt, blev venlig bedømt af Valgmenighedsfolk, som vare i Kirke. Jeg selv havde den Glæde i den efterfølgende Fastetid at høre hans Fastepredikener. Jeg mindes med Bestemthed, at jeg mindst en Gang gik ind til ham og ytrede min Taknemmelighed mod ham for hans kristelige Tale. Og jeg tror nok at turde forsikre, at der blandt Birkedals Menighed kun var en Følelse overfor Clausen, nemlig Anerkjendelse af det kristelige Broderskabsforhold, som vi kunde staa i til hinanden, og som den Omstændighed, at han var Sognepræst, paa ingen Maade behøvede at rokke, ligesaa lidt som den Omstændighed, at han ikke var Grundtvigianer, behøvede at medføre et bestemt Brud af Forholdet. Men det varede ikke længe, før Clausen begyndte at lægge større Vægt paa Modsætningsforholdet, end han hidtil havde gjort. Onsdag før Skjærtorsdag s. A. indbød han alle Beboere af Ryslinge Sogn til et Møde i Skolen. Her var Birkedal ikke tilstede, men iøvrigt var der fuldt Hus. Clausens Tale begyndte vel med en Forsikring om ikke at ville indvirke paa den enkeltes Beslutning om enten at forblive i Sognemenigheden eller at følge med ind under den ny Tilstand, men efterhaanden, som Talen skred frem, blev dens egentlige Indhold en Opstilling af Indvendinger og Skræmmebilleder, hentede fra den Tids Rustkammer, imod at følge Birkedal. Jeg følte mig paa dette Møde opfordret til efter Evne at afkræfte disse Indvendinger. Stemningen paa Mødet blev ikke stormende (det kjendte vi den Gang, Gud ske Lov, ikke), men spændt og meget bevæget. Jeg er sikker paa, at Spørgsmaalet for de allerfleste tilstedeværendes Vedkommende blev opfattet som en Hjertesag. Men det blev mig klart, at nu var Krigen erklæret, hvilket jeg yderligere fik Bekræftelse paa, da jeg til Slutning under Paaberaabelse af det Kjær-

lighedsbaand, der sammenknytter alle troende, rakte Clausen Haand; thi da blev denne ikke modtaget. Man vil heraf se, at han dengang i Sætningen: „Jeg kommer (til Ryslinge) som Deres (Birkedals) kirkelige Modstander“, lagde større Eftertryk paa det sidste Ord i Sætningen, end han nu i sin Bog formaar at gjøre sig Rede for.

Men ingen vil undre sig over, at fra den Dag af, da Clausen saa bestemt havde stillet sig i Kampforhold til Valgmenigheden, maaske ikke for at knuse den, hvilket han jo nægter, og hvad han, Gud ske Lov, heller ikke havde Magt til, men for at trænge den tilbage i sin Fremkomst eller kvæle den i Fødselen, vilde der for Valgmenighedsfolkene i Ryslinge Sogn ikke være Mening i at begjære mere præstetjenstlig Hjælp af ham end højst nødvendig. Een Tjeneste kunde det ikke, saalænge Valgmenigheden ikke var anerkjendt, undgaas at forlange af Sognepræsten. Det var Jordpaakastelse. Den med en Begravelse forbundne Højtidelighed med Sang og gejstlig Tale kunde foretages af Pastor Birkedal i Sørgehuset eller, efter at Nazarethkirken var bleven bygget, i denne. Selve Jordpaakastelsen blev foretaget af Sognepræsten paa Kirkegaarden. Dersom det da er skeet, at Vedkommende, som lod Begravelsen foretage, har frabedt sig Tale, kunne vi være sikre paa, at det ikke er skeet af brutal Ringeagt for Clausens kristelige Tale eller for Handlingens Alvor, men alene af den Grund, at Vedkommende ikke har ment det rigtig at gjøre sig forbunden overfor Clausen ved at forlange Tjeneste af ham udover det højst fornødne, selve Jordpaakastelsen. At nogen skulde have bedt sig fritaget for Fremsigelse af Herrens Bøn ved Graven, anfører Clausen, men føjer til, at han ikke er sikker paa i det Stykke at huske rigtig. Mon han da ikke hellere burde have tiet stille hermed? Iøvrigt skal jeg til Ære for begge Parter bevidne, at jeg mindes mindst en Gang at have staaet ved en Grav paa Ryslinge Kirkegaard, da Hjærtet løb af baade med Clausen og hans Tilhørere, saa at han, foruden Herrens Bøn, i vel-

valgte Ord fremførte en længere Bøn, passende til Tid og Sted og til Opbyggelse for de forsamlede, som vare hjærtelig bevægede derved og meget taknemmelige derfor.

Som Formand for det stedlige Skoletilsyn kom Pastor Clausen til at staa i Forhold til Ryslinge Friskole, ved hvilken jeg var Lærer. I sin Bog beretter han: „Jeg meddelte dette (den halvaarlige Eksamens Afholdelse) til Læreren (mig), som i stærke Ord udtalte sig mod al Eksamen og lod mig føle, at jeg efter hans Mening hermed vilde gjøre mig vigtig og ved slig Eksamen muligt fortrædige Skolen.“ Jeg kan nok huske, at en slig Samtale fandt Sted, og at Clausens og mine modsatte Anskuelse om Eksamens Betydning bleve forhandlede. At jeg har brugt stærkere Ord den Gang, end jeg vilde bruge nu, da jeg er saa mange Aar ældre, er rimeligt, men at jeg ved Siden af de muligvis stærke Ord ikke har undladt at anføre Grunde, som idetmindste for mig havde Gyldighed, tør jeg forsikre. Der er endogsaa Sandsynlighed for, at disse Grunde, om ikke den Gang, saa senere, have faaet en vis Gyldighed for ham. I sin Bog (Side 36) siger han: „I det Foredrag, jeg ifjor holdt paa det nordiske Skolemøde, vil man finde Tanker, hentede, det nægter jeg ikke, væsentlig fra den grundtvigske Friskole.“ Men forstod jeg Clausen ret i Christiansborg Slots Ridehus, er der iblandt disse Tanker ogsaa den, at han ikke tillægger Eksamen f. Eks. i Religion saa stor Betydning nu som tidligere. At jeg skulde have gjort mig skyldig i sligt Nonsens som at udtale mig mod al Eksamen, vil ingen, der kjender mig, fæste Lid til. Og at jeg særlig skulde have ytret min Uvillie imod Atholdelse af den halvaarlige Eksamen, var jeg, især den Gang, for lovfast til. At jeg skulde have ladet Pastor Clausen føle, at det var min Mening om ham, at han ved Afholdelse af Eksamen vilde gjøre sig vigtig, kan jeg ikke godt andet end opfatte som en Insinuation om en Tølperagtighed hos mig, som, ifald den virkelig havde fundet Sted, vilde have bragt mig til at blues over mig

selv. Dersom Pastor Clausen ved hin Lejlighed har følt noget, tør jeg forsikre, det har ikke været mig, der har ladet ham føle det. Jeg har hidtil ingensinde vidst, at Pastor Clausens Følelse ved denne Samtale var bleven saa ilde berørt. Vel mindes jeg, at Uge efter Uge gik hen, og at det trak ud med Eksamens Afholdelse. Jeg maatte gjentagne Gange forespørge, hvornaar det kunde være belejlig at afholde den, men fik ikke bestemt Svar. Nu ser jeg, at denne Trækken i Langdrag, som jeg hidtil stedse har troet, beroede paa udenfor liggende Omstændigheder, mere bør betragtes som Anvendelsen af en ejendommelig pædagogisk Methode, hvorved Tilsynsmanden har søgt at korrigere sin formentlig tølperagtige Underordnede. „Jeg skal vise, jeg er Herre i mit Hus, sagde Manden, han sad under Bordet og vilde ikke komme ud, da hans Kone kaldte.“

Da endelig vedkommende Eksamen blev afholdt, og Pastor Clausen tilbød Birkedal at holde Eksamen i Religion, men denne svarede (efter Clausens Gjengivelse, som Birkedal imidlertid forbeholder sig Godkjendelsen af) „om han (Clausen) turde betro ham til det“, se vi, at Clausen har følt dette Udbrud som en Spydighed af saa graverende Art, at han har ladet det opleve 25 Aars Jubilæum. Og dog, det var egentlig ikke paafaldende i hine Dage, om Birkedal havde spurgt, om Clausen turde overlade ham som Stedfortræder at foretage denne Handling, thi Clausen var virkelig den Gang meget ængstelig med Hensyn til, hvad han turde gjøre og lade i Henseende til Anerkjendelse af de Handlinger, Birkedal foretog. Jeg tør maaske erindre Clausen om, hvilke langtrukne Forhandlinger vi maatte føre, førend det blev ham klart, at han turde udstede Skudsmaalsbog for saadanne, som vare konfirmerede af Birkedal. Mindes jeg ret, turde Clausen ikke gjøre det, førend jeg ved Indstilling til Amtet om en lignende Sag i et Nabosogn havde erhvervet Amtets Paalæg til vedkommende Sognepræst om at udstede en saadan Bog.

Førend Pastor Clausen kom til Ryslinge, var der i dette Sogn, ligesom i alle andre Sogne, i Henhold til Lov af 1856 bleven oprettet den saakaldte „de Fattiges Kasse“, som bestyredes af 3 blandt Sognebeboerne valgte Mænd, og hvis Midler skulde anvendes til Understøttelse af trængende i Sognet, forudsat at de ikke nøde Understøttelse af det offentlige Fattigvæsen. Midlerne bleve tilvejebragte dels ved saadanne Beløb, som indkom i Kirkebøssen, dels ved de Gaver, hvormed de fattige paa anden Maade og ved andre Lejligheder maatte blive betænkte, dels ved f. Eks. en Afgift, som erlægges ved visse Dokumenters Thinglæsning, og muligvis forskjellige andre Afgifter. Denne Kasse befandt sig i sin Barndom, men den stod i en haabefuld Udvikling. Den opfattedes af Sognebeboerne gjennemgaaende som en smuk Indretning til at afhjælpe Trang hos de værdige, og som en Vej, ad hvilken man kunde haabe at faa den offentlige Fattigunderstøttelse saavidt som mulig trængt til Side. Birkedal havde som Sognepræst i Ryslinge samlet en talrig Menighed om sig, tildels bestaaende af Sognebaandslødere fra andre Sogne. Med smuk Loyalitet overfor Ryslinge Sogn forsømte han ikke ved passende Lejligheder at opfordre Menigheden til at give en Skjærv i Kirkens Bøsse, og hans Opfordring blev stedse med Venlighed imødekommet. Midlerne, skjøndt saaledes for en væsentlig Del tilvejebragte af hans Menighed, bleve udelukkende anvendte til Understøttelse af trængende i Ryslinge Sogn. Da Clausen blev Sognepræst, indvalgtes han, saavidt jeg husker, med Enstemmighed i denne Kasses Bestyrelse, men det viste sig snart, at han havde en helt anden Anskuelse om denne Kasses Stilling og Betydning. Han fremsatte den Paastand, at det var en Menighedskasse. Foruden det, at denne Opfattelse i og for sig var fejlagtig og vildledende, vilde den, ifald den var bleven praktiseret, have været forurettende for Ryslinge Sogns trængende, thi Clausens Menighed strakte sig langt ud over Sognets Grænser; han havde ogsaa Sognebaandslødere

fra flere Sogne. Men fremfor alt var Paastanden skjæbnesvanger i Retning af at nedbryde det Sammenhold, som det blandt Ryslinge Sogns Beboere gjaldt om at bevare til Afhjælpning af den i Sognet værende Nød og Trang. Valgmenighedsfolkene krævede naturligvis ikke, saaledes som Clausen giver det Udseende af, Delagtighed for sine trængende i de Tavlepenge, som indkom i Ryslinge Kirke, og Valgmenigheden tiltog sig intetsomhelst Herredømme i Bestyrelsen, saaledes som Clausen synes at fremstille det; ved det omdisputerede Valg indvalgte i Bestyrelsen 1 Valgmenigheds- og 2 Sognemenigheds-Medlemmer, saa disse sidste havde Flertal i Bestyrelsen. At Clausen personlig ikke blev valgt, vil let ses kun at være en naturlig Følge af hele hans confuse Opfattelse af denne Sag. Og jeg har derfor det Haab, at Læseren vil kjende Clausens med uhjemlet Indignation fremsatte Beskyldning imod Valgmenighedsmedlemmerne for „et flagrant, aabent Brud paa ægte Frihedsfølelse og ædel Tænkemaade“ som død og magtesløs at være. Da endelig Clausens Menighed ikke er det samme som Ryslinge Sogn, hans Menighedskasse ikke det samme som Ryslinge Sogns „de Fattiges Kasse“, og da Valgmenigheden ingensinde har gjort Forsøg paa at sætte Bestyrelsesmedlemmer ind i hans Menighedskasse, kommer hans Udbrud: „Man tænke sig blot mig valgt ind i Bestyrelsen for Valgmenighedens Kasse“, til at savne Fod at staa paa. Det svæver i Luften og vil forhaabentlig synke i sin egen Tomhed.

Med Hensyn til de nærmere Omstændigheder ved Sønderjydebesøget 1868 befinder Clausen sig i en Vildfarelse, naar han antager, at „alene Folk af Valgmenigheden baade i og udenfor Sognet opfordredes til at tage mod disse Gjæster.“ Jeg kan nævne Folk baade i Ryslinge, Ringe, Rolfsted, ikke at glemme Gislev, og maaske flere Sogne, som vi henvendte os til med Opfordring om at modtage Gjæster, uagtet de ikke vare Medlemmer af Valgmenigheden. Og naar en lignende

Anmodning ikke fra først af blev tilstillet Clausen og hans nærmeste Tilhængere, saa skete det ikke, fordi vi ansaa dem for at være „Pietister, ufolkelige, om hvem det ikke kunde antages, at de havde Hjærte for deres Brødre og Søstre i Sønderjylland“, men ganske naturligt, fordi vi befrygtede, at det spændte Forhold, vi stod i til hinanden, skulde være en Hindring for glædelig Samvirken i den Henseende. Jeg tør forsikre, at det var med glædelig Overraskelse, vi i sidste Øjeblik fik Vink om (jeg mindes ikke hvorledes), at Clausen m. fl. gjerne vilde modtage Gjæster, ikke nærmest, fordi der savnedes Plads, thi den havde vel ladet sig tilvejebringe, men især fordi det var et af de første Tegn til en bedre Forstaaelses Broslagning mellem de stridende Parter. At Clausens Festglæde ved Mødet i Boltinggaardsskov skulde lide Skaar er i lige høj Grad beklageligt, hvad enten Grunden hertil søges i faldne Udtalelsers Mangel paa Takt og Hensynsfuldhed (hvilket Clausen selv paastaar) eller (hvad vi andre ikke kunne frigjøre os fra at mene) i den mer end fornødne sjælelige Sensibilitet, som Clausen var i Besiddelse af.

Det vilde blive for trivielt at fortsætte med Paavisning af alle de Skjævheder, Clausens Fremstilling af Valgmenighedens Forhold overfor ham i dette Tidsrum, lider af. Ingen har vel kunnet læse hans Bog uden at være bleven greben af Medfølelse med ham; thi hans Bane synes at have været meget tornestrøet. Dog antager jeg, at selv den, der i Clausen har set en forfulgt, i Henhold til det allerede anførte, vil tilstaa, at han ikke kan betegnes som nogen forfulgt Uskyldighed.

Det er en Selvfølge, at hverken Birkedal selv eller hans Venner have kunnet være blinde for, at den Omstændighed, at en politisk Situation i 1865 gav Anledning til hans Afskedigelse fra Ryslinge Sognekalde, og en

politisk Situation i 1885 gav Anledning til Nedlæggelsen af hans Præsteembede i Valgmenigheden, vilde blive greben som funden Føde af de gamle Modstandere fra 1865—66 til at hovere over den gamle Stridsmand. „Hvad et Menneske saar, det skal han ogsaa høste,“ udtordner Clausen overfor Birkedal. Der burde egentlig have været tilføjet: „Jeg takker dig, Gud, at jeg er ikke o. s. v.“; thi i Kraft af den Ubetingethed, hvormed Domfældelsen indledes, faar man uvilkaarlig en Følelse af den Selvsikkerhed, hvormed Cl. i dette Øjeblik har staaet overfor Ansvaret for sin egen Gjerning. Med Anerkjendelse af Clausens agitatoriske Slagfærdighed skulle vi iøvrigt bemærke, at han hurtigt har fundet et ret virkningsfuldt Slagord: „Som Politikken satte Birkedal ind i Valgmenigheden, satte den ham ogsaa ud,“ hvilket yderligere iklædes poetisk Flyveham i det vingede Ord: „Hvad der ligger i Roden, vil vise sig i Toppen.“ Udstyret med dette Apparat tager Clausen ufortrøden fat (se Bogens Side 14, 15, 16), for, gennem en Række Betragtninger, tilsidst at komme til det fældende Stød, hvilket han som en Helt (med Pennen) bibringer sin Modstander ved Sætningen: „Han (Birkedal) skjød sig ind under Folkets Dom, til Forskjel fra Kongens Dom, som han mente var uretfærdig. Og han fik Folkets Dom, rigtignok anderledes, end han nogensinde havde anet. Tyve Aar efter laa han selv ikke under Menighedens, som han selv siger, men under Folkets Dom.“ Og da nu Clausen ser sin Modstander liggende paa sine Gjerninger, udbryder han, filosoferende over Menneskelivets Omskiftelighed: „Men hvilken Dom, hvilken Nemesis!“ Og for at der i Tableauet intet skal savnes, tilføjer han det følelsesfulde Udbrud: „Ingen haardere Skjæbne kan tænkes at overgaa en Mand.“

Desværre er den Fejl ved hele den Clausenske Bevisførelse, at den baade i Henseende til Grundvold og Mellemlid lider af store Skrøbeligheder.

Selve Slagordet: „Ligesom Politikken satte Birkedal

ind i Valgmenigheden, satte den ham ogsaa ud“, bør ændres til: „Ligesom Politikken satte Birkedal ud af Ryslinge Sognekald, saaledes satte den ham ogsaa ud af Valgmenigheden. At Birkedal blev sat ud af Sogmenigheden af politiske Grunde, er sikkert, men at han ikke blev sat ind i Valgmenigheden af politiske Grunde er lige saa sikkert. I Valgmenigheden blev han indsat i Kraft af et mangeaarigt kirkeligt Arbejde, som han havde udført, og hvorved han, af Kirken ordineret, havde knyttet en Menighed fast til sig, og denne Indsættelse fik senere kongelig Anerkjendelse og Stadfæstelse. Dette er Paa-visningen af en slem Revne i Clausens Grundvold. Men selv det andet Led i hans Slagord: „Saaledes satte den (Politikken) ham ogsaa ud“, er ikke tilbunds korrekt; thi Birkedal blev i det hele taget ikke sat ud af Valgmenigheden. Han nedlagde frivillig sit Embede.

„Hvad der ligger i Roden, vil vise sig i Toppen“, lyder jo meget smukt og er i mange Maader sandt, men det trænger dog til den nærmere Bestemmelse, at der i Toppen meget let kan fremavles Sygeligheder, som slet ikke ligge i Roden, men blive gennem Luften tilførte fra andre Planter (f. Eks. Rust i Kornet fra Berberissen). Mon fremmede Strømninger i Tidsaanden ikke skulde kunne gjøre sig gjældende i en Valgmenighed ligesaavel som i et andet Samfund? Hvorledes forklarer Pastor Clausen sig den Omstændighed, at det Højskoleselskab, han stiftede i Ryslinge, forhaabentlig med rene politiske Hænder, efter c. 20 Aars Forløb er bleven befængt med Venstrepolitik i den Grad, at han selv og hans politiske Venner i Selskabet ere blevne satte ud af Spillet?

Cl. nævner Birkedals Bog „Kongen har dømt — Folket skal dømme“ som en Bog, der er „god at faa Forstand af“. Ja, den er visselig god at faa Forstand af, hvis man læser den med Eftertanke; den er god at øse Begejstring for Fædrelandet af, naar man vil aabne sit Hjærte derfor; og den er fremfor alt god til at skaffe sig Oplysning af om Birkedals Stilling i 1864—65; thi den

indeholder en hel Del originale Dokumentationer i den Henseende. Jeg benytter derfor Lejligheden til at anbefale dens Læsning. Særlig vil jeg anmode Clausen om atter at læse den; thi det synes ikke, at han hidtil har „faaet Forstand“ eller, lad mig sige, Forstaaelse af den. Den ender med de Ord: „Og hermed indlades Sagen fra Kongens Regjerings Dom til det danske Folks Dom“. Tør jeg spørge Clausen, hvad han i denne Sammenhæng vilde forstaa ved Folket? Jeg kan forsikre, at naar Birkedal har indanket sin Sag for Folkets Dom, saa har han ved Folket ikke forstaaet Højre eller Venstre, ikke Gejstlighed eller Lægmænd, ikke sin egen Menighed eller noget andet Brudstykke af Nationen, men han har ment hele Folket fra Kongen til Bonden, fra Herren til Daglejeren. Clausen vil erindre, at denne Sag i de Dage blev ivrig behandlet, ikke for Retsskranken, men gjennem alle de Organer, som Folket har til sin Raadighed. Og Dommen lod ikke længe vente paa sig; 2 à 3 Aar efter faldt den; thi ifølge Beslutning af Regering og Rigsdag kjendtes for Ret: Birkedal skal vedblive at være Præst for sin Menighed, og denne Dom fik kongelig Stadfæstelse ved Valgmenighedslovens Udstedelse. Mon Birkedal skulde have Aarsag til paa sine gamle Dage at falde i triste Tanker for den Doms Skyld?

Hele den af Cl. saa snildt iscenesatte Akt med en Domfældelse 20 Aar efter (i 1885) viser sig saaledes ikke alene at være en Overflødighed, men endogsaa en Urimelighed; thi for det første kan der ikke være Tale om nogen paaviselig Folkedom i 1885; for det andet vilde det, der skete 1885, i det højeste kun kunne kaldes for en Partidom; og for det tredie, for en saadan har Birkedal jngensinde indanket sin Sag. Hvor der ikke er nogen Klager, er der heller ikke nogen Sag. Clausen har favnet en Skygge.

Men hvorfor ikke hellere blive ved Jorden og se nøgternt paa disse Forhold! Birkedal har været en Stridsmand i Folk og i Kirke. Han har i mange Stykker

været en Oppositionsmand, men ingen Nyhedskrømmer; han har tværtimod med Forkjærlighed bygget paa det overleverede i de store Grundforhold. Hans Opposition har været lige frejdig, enten den har været rettet mod den kjoleklædte eller den kofteklædte Magtsphære. I 1864—65 hævdede han Standpunktet: Kamp til det yderste for hele Fædrelandets Bevarelse og Opretholdelse af 5te Juni Grundloven som en Forfatning, han og mange havde faaet kjær. I 1885 hævdede han: Fædrelandets Værn overfor ydre Fjender og en loyal Opretholdelse af den Magtfordeling mellem de høje Statsfaktorer, som den nuværende Grundlov hjemler. Ingen dansk Politiker vil nægte ham sin Agtelse, om han end ikke til enhver Tid har kunnet yde ham sin Billigelse. Naar jeg personlig har erfaret den Lydighed, Opofrelse og Troskab, hvormed Ungdommen i en lang Række af Aar i Hundredevis fra hele den store Omegn under min Ledelse har deltaget i de frivillige Vaabenøvelser, saa vidner jeg højt og lydeligt, at dette for den væsentligste Del skyldtes den Aand, som Birkedal var Ordfører for, ihvorvel jeg med Tak til Clausen og naturligvis til flere erkjender den Hjælp, der fra disse Sider har været ydet. Men fremfor alt vil jeg, og Tusinder med mig, aldrig glemme den Kristendomsforkyndelse, lige rig paa Aandens Lys og Hjærtets Varme, som han har ydet til Velsignelse for mange Sjæle og forenet med den rørende Troskab, hvormed han endog under de graa Haar, røgtede sin tidt besværlige og anstrængende Tjeneste i ondt Vejr og godt Vejr, ved Nat og ved Dag, under Sorg og i Glæde, naar han kaldtes ude i Provinsen, i den beskedne og afsides beliggende Landsby og milevidt i Omegnen.

Iøvrigt kan jeg ikke slutte uden at tilføje, at for mig staar det saaledes, at selv den Ørenlyd, Clausen fik som Præst i Ryslinge, i mange Tilfælde og paa flere Maader var en Frugt af Birkedals forudgaaende Virksomhed. Ligesom til Gjengjæld den Omstændighed, at Valgmenighedens Familieantal i Ryslinge Sogn nu er c. 60, medens det fra

Begyndelsen af kun var c. 40, i flere Tilfælde skyldes Clausens vækkende Tale. Og jeg føler mig overbevist om, at der er Familier i Ryslinge Valgmenighed den Dag i Dag, der med den Kjærlighed, man alene nærer for den Præst, af hvis Forkyndelse man først er bleven greben, endnu hænge ved Clausen, medens de samtidig ere nogle af Valgmenighedens mest trofaste. Saaledes se vi, at de levende Vidnesbyrd, trods Brydningerne og Kampene, kjæde sig i hverandre og bevise deres Slægtskab, stammende fra den samme Fader, som bor i Himmelen.

